

STANJE U SREMSKOJ GRANICI I PETROVARADINSKOJ
REGIMENTI U VREME KUGE 1795—1796. GODINE

Pavle ŠTRASER

Ovaj rad načinjen je na osnovu tabele koja se čuva u istorijskoj zbirci Gradskog muzeja Sremski Karlovci pod inventarnim brojem I-1754, a koja je dospela u ovaj Muzej poklonom Mesnog narodnog odbora Sremskih Karlovaca u vreme osnivanja ove ustanove 1946. godine.

Tabela je načinjena na jednom listu hartije dimenzija 46×34,5 sm. Ispisana je mastilom slaveno-serbski. Podeljena je u 11 kolona, u kojima su dati svi potrebni podaci, tako da možemo dobiti pravu sliku stanja, a izradio ju je pisar Magistrata u Karlovcima. Tabelom je obuhvaćeno 18 mesta. Na žalost, podaci za poslednjih 6 mesta nisu potpuni, tako da nam je poznat jedino broj umrlih od kuge i broj izlečenih bolesnika od ove opake bolesti.

Na osnovu napomene autora tabele — koja se nalazi pri njenom dnu — dobijamo podatke o ukupnim troškovima koje je izazvala ova bolest i podatke o carskim komesarima koji su vodili računa o apsolutnom karantinu i stanovništvu i čitavih naselja.

Što se tiče pomenutih troškova, oni se odnose na utrošeni materijal za kopanje kanala oko Iriga i Kamenice i za »Iriški kontumac«.

Citat: »Na Jendek koji je u vreme kuge okolo Iriga iskopan potrošeno 24.000 Saratra i soderžava u sebi 5.100 Fati; Na Iriški Kontumac potrošeno Saratra 11.000. Na Jendek ot 1526 Fati, koji je okolo Kamenice iskopan, potrošeno Saratra 3052.«

Što se tiče komesara, autor tabele navodi: »U početku kužne bolesti došlo je cesarski komesar Gdin Josif baron ot Nihler komendirati i kordonima i kontumaciji do 27 Dekemvrija 1795. Po tomu na mjesto njega došlo je drugi Carskij Komesar G. Sigismund ot Lovas, koji je kordone postavljao, i bolesne u kontumac izvodio, i pri njem se kuga predala i Mandeloški kordon 24 Julija i Iriški 6 Augusta otvoren 1796.«

Iz tabelarnog prikaza pojave bolesti može se zaključiti, iako nema podataka o početku bolesti za tri mesta (Deč, Krčedin i Vukovar), da je kuga najpre izbila u Krnješevcima, 1. jula 1795. godine. Već 3. jula pojavila se u Neradinu, a zatim 5. jula u Irigu, 21. jula u Rivici i to su ujedno sva mesta koja je kuga zahvatila u tom mesecu. Sledećeg meseca, avgusta, zaražena su još tri mesta, i to: 1. avgusta selo Jazak, 3. avgusta Grgeteški Prnjavor i 5. avgusta Krušedolski Prnjavor. U mesecu septembru kuga je zahvatila Karlovce 2. septembra i Bukovac 3. septembra, dok je u oktobru zahvatila sva ostala mesta: 15. oktobra Kamenicu, 17. ok-

tobra Velike Radince, Grgurevce i selo Bešenovo i 19. oktobra Prnjavor Bešenovo i Šatrince.

Po broju domova (podatke imamo samo za 11 naselja) i broju žitelja pre kuge, zaražena mesta bismo mogli složiti ovim redom (tabela 1):

Tabela 1.

Mesto	Broj domova	Broj stanovnika
1. Irig	922	5.935
2. Grgurevci	236	1.487
3. Selo Jazak	210	1.721
4. Neradin	162	967
5. Selo Bešenovo	135	1.020
6. Rivica	106	645
7. Vel. Radinci	62	350
8. Prnj. Bešenovo	61	335
9. Prnj. Grgeteg	48	285
10. Prnj. Krušedol	43	275
11. Šatrinci	35	256

Za ostalih 7 mesta (Kamenica, Karlovci, Bukovac, Deč, Krčedin, Krnješevci i Vukovar) ovih podataka, na žalost, nemamo u ovoj tabeli. Interesantno bi bilo napomenuti da se iz gornjeg popisa vidi da na jedan dom dolazi između 6 i 9 duša, što je vrlo visok broj za ovo područje.

U nastavku tabele autor daje broj kužnih domova, broj pomrlih od kuge i broj prebolelih. Pošto za ove dve poslednje stavke imamo podatke za svih 18 mesta, prikazaćemo ih tabelarnim redom. Iz toga će se videti da je najviše ljudi pomrlo u Irigu, čak 3.800, ali najviše i preživelo, 657, i iz toga fantastičan podatak da je u ovom mestu obolelo čak tri četvrtine stanovništva. Nadalje, može se videti da je u prvih 12 mesta (za Irig nije unet podatak) bilo okuženo čak 264 domova (u Irigu sigurno oko 700 domova), da je od kuge umrlo čak 5.076 stanovnika, a da su preživela kugu svega 853 obolela, od toga u samom Irigu 657 stanovnika. Kakve je ekonomske posledice stanovništvu ovog dela današnje Vojvodine nanela kuga 1795/6. godine može se vrlo lako pretpostaviti. No, da se vratimo na tabelarni prikaz (tabela 2).

Tabela 2.

Mesto	Svega kužnih domova	Umrlo od kuge	Kugu prebolelo
1. Irig	—	3.800	657
2. Neradin	120	412	101
3. Rivica	25	72	9
4. Selo Jazak	46	148	29
5. Grgeteški Prnjavor	24	70	22
6. Krušedolski Prnjavor	12	51	15
7. Veliki Radinci	5	16	5
8. Grgurevci	3	9	niko
9. Selo Bešenovo	1	3	niko
10. Prnjavor Bešenovo	4	17	4
11. Šatrinci	7	22	6
12. Kamenica	17	33	niko
13. Karlovci	—	102	niko
14. Bukovac	—	60	niko
15. Deč	—	3	niko
16. Krčedin	—	13	niko
17. Krnješevci	—	137	niko
18. Vukovar	—	58	9

Nesumnjivo je da su posle Iriga najgore prošli selo Jazak i Krnješevci, gde je, s obzirom na mogućnost veličine tih mesta, pomrlo više od 50% žitelja. Moramo primetiti i relativno visok procent prebolelih s obzirom na ondašnje uslove i medicinska dostignuća, što je sigurno rezultat izvrsne lekarske nege u ovim mestima, o čemu će nešto kasnije biti reči, takođe zahvaljujući ovoj tabeli.

Autor je za 14 mesta dao i podatke kada je registrovan poslednji smrtni slučaj. Podatke nemamo jedino za Karlovce, Bukovac, Deč i Krčedin. Ovaj nedostatak (neupisivanje određenih podataka za neka mesta) sigurno je rezultat žurbe ovoga pisara koji je želeo najhitnije da preda tabelu, verovatno mitropolitu (tada Stevan Stratimirović), što pretpostavljam s obzirom na to da je tabela pisana srpskim jezikom i što je mitropolit mogao imati već kod sebe podatke za Karlovce i Bukovac o kojima je vodila računa tadašnja bolnica u Karlovcima. U septembru 1795. godine registrovani su poslednji smrtni slučajevi u Kamenici (7) i Irigu (10. septembra); oktobra 1795. u Neradinu (30); novembra 1795. u Krnješevcima (17), Prnjavoru Bešenovo (21) i Šatrincima (30. novembra); decembra 1795. u selu Bešenovo (7), Vukovaru (25), Grgeteškom Prnjavoru (29), Velikim Radincima (30) i Rivici (31. decembra); a januara 1796. godine u selu Jazak (4), Krušedolskom Prnjavoru (10) i Grgurevcima (18. januara). Svi datumi su upisani po starom kalendaru.

Iz ovoga sledi da je kuga zaustavljena u periodu septembar 1795—januar 1796. godine, ali je konačna opasnost otklonjena tek 8. avgusta, kada su karantini i ukinuti.

Ranije sam napomenuo da je lekarska nega bila na visini. Iz tabele se vidi da je svako zaraženo naselje imalo lekara, komesara i »feličera«, što je umnogome pomoglo relativno brzom gušenju kuge. Pisac tabele nam je ponovo ostavio podatke samo za prvih 12 naselja, dok podaci za Karlovce, Bukovac, Deč, Krčedin, Krnješevce i Vukovar nisu uneti. No, i gore pomenutih 12 naselja sa svojim podacima predstavljaju dragoceni materijal za izučavanje zdravstvene kulture na teritoriji današnje Vojvodine u ovom periodu. I ovi podaci biće uneti u ovaj rad onim redom kako su naznačeni u tabeli (tabela 3).

Tabela 3.

Mesto	Doktori	Komesari	Feličeri
1. Irig	Andraš Budai	Joan Hainović	Sevastijan Rifel
2. Neradin	Vilhelm Sele	Ignjac Perviz	Joza Hegel, Jozef Turner i Franja Hun
3. Rivica	Andraš Budai	Jozef Tancoš	Franja Hejdušević i Franja Rez
4. Selo Jazak	Franciško Has	Antonij Miklošić	Franciško Đuračkai Foks i Stefović
5. Grgeteški Prnjavor	Vilhelm Sele	Ignjac Perviz	Gotlib Baker
6. Krušedolski Prnjavor	Vilhelm Sele	Ignjac Perviz	Stefan Lacković
7. Veliki Radinci	Joan Kitel	Sigismund Sekerle	Mateij Grenio
8. Grgurevci	Joan Kitel	Jozef Belain	Franciško Bajer
9. Selo Bešenovo	Leopold Brieno	Mata Klobučar	Joan Jaziček
10. Prnjavor Bešenovo	Leopold Brieno	Franciško Pap	Ćira Desan
11. Šatrinci	Vilhelm Sele	Ignjac Perviz	Stefan Lavrčević
12. Kamenica	Joan Škudek	Aleksa Simunović	Franciško Korti

Iz ove tabele možemo primetiti da je u ovih 12 naselja delovalo pet lekara sa znatno većim brojem pomoćnika i da je njihov uspeh tim veći što su se, pored nepoznavanja lekova, morali uhvatiti ukoštac i s veoma jakom navikom stanovništva na migraciju, tako da su bili primorani izgrađivati čak i zemljane prepreke da bi obezbedili pojedina mesta i sprečili dalje širenje kuge.

THE SITUATION IN THE BORDER OF SREM AND IN PETROVARADIN
REGIMENT DURING THE PLAGUE EPIDEMIC FROM 1795—1796

Pavle ŠTRASER

This work is based upon the table which shows the situation on the border of Srem and in the regiment of Petrovaradin during the epidemic of plague from 1795—1796. The table was made immediately after the disease had been subsided, and contained very interesting data on the number of infected houses and inhabitants, as well as the number of dead people and those who had survived.

In addition, the author of the table presented us some important data on physicians who were employed in some places, their assistants, then commissioners sent by the government to control and put into effect the quarantine. The author of the table also communicated us the data on the material spent for the construction of ditches and quarantine in Irig where the plague was the most violent.

EVAKUACIJA RANJENIKA I BOLESNIKA U SAVEZNIČKE
BOLNICE U ITALIJI, AFRICI I NA MALTI (1943—1945)

Olga VLAOV

Vojno-politička situacija u svetu i u nas

Trebalo je da prođu dve i po godine dugih i upornih borbi naših naroda da bi istina o našoj borbi prodrila u svet. Saveznici su dugo zatvarali oči pred istinom ko se zaista bori u toj balkanskoj zemlji protiv sila osovine. Pored borbe s puškom u ruci, vodili smo stalnu borbu za širenje istine o NOB-u i za priznanje nove Jugoslavije od strane saveznika.

Međutim, tek na teheranskoj konferenciji antihitlerovska koalicija je priznala NOVJ za savezničku armiju.

U toku 1943. god. saveznici se nalaze u ofanzivi na svim frontovima. Nemci su u toku zime 1942-43. doživeli poraz na istočnom frontu, saveznici su pobedu nad Romelovim ekspedicionim korpusom iskoristili za invaziju na Siciliju u leto 1943. godine. Pobede saveznika na Apeninskom poluostrvu dovele su do kapitulacije Italije 9. IX 1943. god. Nemačka komanda, prateći razvoj događaja u Italiji, izvršila je pregrupisanje svojih snaga ka dalmatinskoj obali bojeći se iskrcavanja saveznika na Balkan.

I pored angažovanja velikih vojnih snaga na istočnom, a kasnije i na zapadnom frontu, okupator je morao uvek da drži velike vojne snage na jugoslovenskom ratištu. Na teritoriji naše zemlje u leto 1943. godine bilo je koncentrisano 450.000 nemačko-italijanskih snaga i oko 350.000 kvislinških i kontrarevolucionarnih snaga.

Organizacija saniteta kroz NOB

U stalnim oružanim borbama s neprijateljem, postojao je uvek jedan broj ranjenih boraca koje je trebalo sanitetski zbrinuti.

S razvojem NOB-a menjali su se i oblici organizovanja saniteta u NOV i POJ-u. U početku ustanka, kada je svaki odred bio vezan za svoj kraj, sanitet je bio smešten po kućama. Stvaranjem operativnih jedinica, brigada i divizija formiraju se pokretne bolnice, brigadni sanitet i divizijske bolnice. Stvaranjem korpusa operativno-pozadinskih jedinica stvaraju se vojno-pozadinske bolnice, kapaciteta i do hiljadu postelja. S prelaskom inicijative u ruke saveznika i NOV i POJ stvaraju se nove mogućnosti lečenja i sanitetskog obezbeđenja ranjenika i bolesnika NOVJ. Posle kapitulacije Italije ranjeni i bolesni borci bili su evakuisani u savezničke bolnice u Italiji i Africi.